

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN AKRAN İLİŞKİLERİ ALGILARI İLE OKULA İLİŞKİN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Prof. Dr. Türkan Argon
AİBÜ, Eğitim Fakültesi, Bolu
turkanargon@hotmail.com

Didem Çelik Yılmaz
Akçakoca Anadolu Lisesi, Akçakoca
didemcelikyilmaz@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumları ve akran ilişkilerine yönelik görüşleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. İlişkisel tarama modelinde yürütülen araştırmanın çalışma evrenini 2015-2016 eğitim öğretim yılında Düzce ili, Akçakoca ilçesindeki Anadolu ve meslek lisesine devam eden 400 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Okula İlişkin Tutum Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde ortalama, standart sapma ve korelasyon analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin akran ilişkileri algılarının orta düzeyde, okula ilişkin tutumlarının ise düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Lise öğrencilerinin akran ilişkileri algısı ile okula ilişkin tutumlara yönelik görüşleri arasında negatif yönlü, düşük düzeyde ve anlamlı ilişki ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okula İlişkin Tutum, Akran İlişkileri, Lise Öğrencileri.

THE RELATIONSHIP BETWEEN HIGH SCHOOL STUDENTS' PEER RELATIONS AND THEIR ATTITUDE ABOUT SCHOOL

Abstract

The purpose of this study is to define the relation between high school students' attitudes about school and their opinions about peer relations. The sample of the study was figured with relational survey model and it was carried out at Anatolian and Vocational high schools in Akçakoca district in Düzce province. Study group consists of 358 students who are volunteers. Research data were collected via "School Attitude Scale" and "Friendship Qualities Scale". On data analysis, mean, standard deviation and correlation analysis were used. According to the results of the study, it has been confirmed that students' attitudes about school are at low level, friendship qualities levels are at medium-level and also there is a negative directional and meaningful relation at a low-level between high school students' attitudes about school and their opinions about peer relations.

Keywords: Attitudes about School, Peer Relations, High School Students.

GİRİŞ

Bir toplumun kalkınmasında en belirleyici rolü oynayan eğitim sadece içinde bulunduğu zamanı etkilemekle kalmamakta, geçmişi geleceğe ışık tutar hale getirerek toplumu refahı için yarınlara hazırlamaktadır. Nitekim eğitim, çağın şartlarına uyum sağladığı ölçüde kabul görüp amacına ulaşmaktadır. Bu durum karmaşıklaktan uzak, anlaşılır ve kabul edilebilir bir eğitim için, eğitim sürecinin uygulama alanı olan okulların değişmesi gerekliliğini beraberinde getirmektedir ki; değişimin etkisi altında olan öğrencilere ulaşabilmek mümkün olsun. Çünkü değişimin en önemli göstergesi olan 21. yüzyıl öğrencisi olan kristal çocuklar, eskimeye yüz tutmuş

kavramlar ve yaklaşımların sunulduğu okullarda eğitim almayı istememekte; okul ortamlarında bilişsel yetileri kadar duygusal, psikolojik ve sosyolojik vb. pek çok ihtiyaçlarını da tatmin edecek ortamlar aramaktadırlar.

Okul, insanları sosyal hayattaki rollerine hazırlayan, bireye istenen davranışların öğretildiği ve öğretimin planlı bir şekilde gerçekleştirildiği insan topluluklarından oluşan bir örgüt ve kurumdur (Nalçacı ve Bektaş, 2012). Okulda başarılı olmanın önemi kişileri gelecek hayatlarında her yönüyle etkilemesinde saklıdır. Çocukluk ve ilk gençlik dönemlerinin zamansal olarak çoğunun geçirildiği, sosyal, bilişsel ve duygusal öğrenmeler yaşanan bu kurumlar öğrencileri sadece akademik ya da kariyerleri açısından değil yetişkin birey olma yolunda psikolojik gelişim olarak da etkilemektedir (Cemalcılar, 2010). Buna karşın genel kanıya bakıldığında okulları eğlenceden uzak, sıkıcı, sorumluluklardan ibaret binalar olarak gören öğrenci sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Oysa okullarda öğrenme yaşantılarının öğrencilerin fiziksel ve ruhsal olarak iyi hissedecekleri çalışma ortamlarında gerçekleştirilmesi, öğrencileri güdüleyecek, olumlu davranış alışkanlığı kazandıracak ve akademik başarılarında da artışa sebep olacaktır (Adıgüzel, Okula İlişkin Tutum Ölçeğinin Geçerlik ve güvenilirlik çalışması , 2012). Okul ortamı bireyin sosyalleşmesi açısından da en uygun ortamdır. Doğumundan ölümüne kadar sürekli gelişim içinde olan insan kendini var sayabilmek için sosyalleşmeye ihtiyaç duymakta; bu ihtiyacı gideren ortamların başında ise okullar gelmektedir. Bununla birlikte yaşadığı ne varsa paylaştığı sürece yaşadım diyebilen insan, sosyalleşme ortamında paylaşımlar yapacağı kişileri seçerken belli kıstaslara başvurmaktadır. Benzer dünya görüşü, sosyal çevre ve yakın yaş grupları bu kıstaslar içinde öne çıkanlardır. Özellikle lise çağındaki ergenlerde bu kıstaslardan en önemlisi akran gruplarıdır. Tüm bunların yanı sıra değişimin inanılmaz hızda gerçekleştiği günümüzde toplumsal normları, tutumları, okul kavramını, ergenleri ve onların ilişkilerini gerçekçi bir şekilde anlayabilmenin önemli bir paydası; gençlerin içselleştirdikleri teknoloji merkezli yeni sosyal yaşamı ve bu yaşam tarzının yeni nesilde oluşturduğu farklılıklar olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır.

AKRAN İLİŞKİLERİ

Akran; aynı yaş grubundan yakın arkadaş olan ya da olmayan, aynı etkinliğin içine giren bireylerin oluşturduğu topluluk olup (Bayhan ve Işıtan, 2010) insan doğasındaki sosyalliği yaşamasının temel ögesidir. Hayatları boyunca yaşantılarını belli kişilerle isteyerek ya da istemeyerek geçiren bireyler, bu birlikteliklerden doğan etkileşimler ile sosyalleşmekte ve geçirilen her birliktelik bireyde olumlu ya da olumsuz çeşitli izler bırakmaktadır. Bazen bireyler etkileşim içerisine girdikleri akranlarına bağlanmayı ihtiyaç olarak da görebilmektedirler. Bu ihtiyaç, gelişim evrelerinin en zor dönemlerinden olan ergenlikte çok daha fazla belirginleşmektedir. Ergenlikte yaşanan bu ihtiyaç yoğun olduğu gibi, davranışsal olarak birbirini taklit etme şeklinde de kendini göstermektedir. Taklit edilen davranışla birlikte ergenler daha çok kabul görmeye başlayarak ödül değerlerine ulaşmış olmakta ve bir diğer davranış da taklit etmek için güdülenmektedirler (Kaner, 1998). Nitekim insanlar bağlanacakları kişilerin kendileri için bir ödül değeri taşımasını istemekte ve bağlandıkları kişilerden çokça etkilenmektedirler.

Arkadaşlık ilişkilerinin kuramsal yapısını inceleyen Bayhan ve Işıtan (2013) akran ilişkisini; toplumsal hayata hazırlayan ve gelişimin bir parçası olan kavram olarak nitelemektedir. Ergenlik döneminde ise bireyler önceki dönemlere göre daha fazla birlikte zaman geçirmekte, bu zamanı keyifli bulmakta ve birbirlerinden daha çok etkilenmektedirler (Çırpan ve Çınar, 2013). Bu dönemde fiziksel değişimle birlikte bilişsel, sözel ve mantıksal değişimler yaşanmakta ve kültürün de etkisiyle gençlerin çevreleriyle iletişimi çeşitlenmektedir. Bu süreç ergenlerin bireysel kimliklerinin oluşumunu etkilerken, kimlikleri geliştikçe daha olumlu akran ilişkileri kurmasını da sağlamaktadır (Bayhan ve Işıtan, 2010). Ancak akran ilişkilerinin pek çok boyutu olduğunu göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin olumlu ve olumsuz etkilere sahip olan bu ilişkide akran zorbalığı, akran sapması, akran desteği ve danışmanlığı, romantik ilişkiler ve küçük- büyük grup akran iletişimi gibi birçok faktör ve süreç etkili olabilmektedir.

Hayatının ilk dönemlerinde fiziksel ve psikolojik gelişimi tamamen ebeveyn kontrolünde ve desteğinde ilerleyen çocuk, karmaşık bir dönem olan ergenlikte ebeveyn iletişimi ve desteği önemini korumasına rağmen, akranlarıyla daha baskın role sahip olmaya başlamaktadır (Newton ve Mwisukha, 2009; Bayhan ve Işıtan, 2010). Değer ve güven kazandırma hususunda bir zamanlar varlıklarının merkezi olan aileler, bu dönemde akran ilişkilerinin çok gerisinde kalmaktadırlar. Çünkü ergen birey, arkadaşlık ilişkilerinde güç, sahiplenilme ve güven duygularına sahip olurken ailelerinin kısıtladığı ama çok da başarılı olamadığı çoğu şeyi akranlarından aldığı

güçle gerçekleştirmektedir (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005). Ayrıca ergenlik dönemindeki olumlu sosyal bağlar mutluluk ve öznel iyi oluş ile bağlantılıdır. Empatik iletişim becerileri gelişmiş ergenlerde bu bağ daha güçlü olup bireysel sosyal uyum süreçlerini geliştirmektedir (Gleason, Jensen-Campbell ve Ickes, 2011). Empatik iletişimin güçlenmesi ise yine akran ilişkilerinin sayesinde mümkündür. Çünkü bireyler akran ilişkileri içinde kendilerinin ve karşılarındaki kişilerin hislerini anlamayı öğrenmektedirler (Demir, Baran ve Ulusoy, 2005).

Ergenlerde akran ilişkileri konusunda dikkat çekilmesi gereken diğer bir nokta; ailesini yeterli görmeyen ve okul ortamında da ilgisini çok çekmeyen derslerle baş etmeye çalışan gençlerin kendi varoluşlarını ispatlamak için akran gruplarıyla hareket etmeyi tercih etmeleridir (Newton ve Mwisukha, 2009). Dâhil olunan akran grubundaki olumlu ya da olumsuz tutumlar grubun her bir üyesini etkilerken, grubun fikirlerine ve yargılarına karşı çıkan ergenler reddedilme riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Akranları tarafından reddedilen ergenler ise anti-sosyal davranışlar sergilemeye başlayarak iletişim becerilerinde de yetersiz kalmakta (Kaner, 1998), bu durum onları yalnızlık, istenmeyen anti sosyal davranışlarla ilgi çekme gibi süreçlere yönlendirebilmekte, hatta okul dışı istenmeyen akran ilişkilerine yönlendirebilmektedir. Ergen davranışlarına dair alan yazında verilen tüm olguların yanı sıra bu davranışları anlamaya dönük daha geniş ve çağın gereklerine uygun bir bakış açısı yakalayabilmek için günümüz öğrencilerinin tabi olduğu sosyal değişimleri de hesaba katmak gerekmektedir. Çünkü bu değişimler her ne kadar yetişkinler tarafından kabul edilmek istenmese de ergenlerin yaşamı algılayışlarında ciddi farklar yaratmaktadır.

OKULA İLİŞKİN TUTUM

Çevresiyle etkileşim ve iletişim içinde olan bireyler ve özellikle öğrenciler, olumlu duygular besledikleri ortamlara ait olmayı istemekte bunun için de çaba sarf etmektedirler. Ait olduğunu ve kabul gördüğünü hisseden birey bu statüyü kaybetmemek adına üzerine düşen görevleri gönüllülükle yapmakta ve bu görevlere karşı olumlu tutum sahibi olmaya başlayarak engelleri aşmak konusunda güdülenmektedir. Okul da kurum, örgüt ya da eğitim aracı olarak amaçlarını gerçekleştirmek için öğrencilerin de bu olumlu tutumlara ihtiyaç duymaktadır.

Tutum, uyarıcısı belirsiz olan, ailede başlayıp okulda ve sosyal hayatta devam eden çevreye karşı geliştirilen tercihler, beğeniler, reddedişler, ön kabuller ve hatta ön yargılardır. Kişinin zihninde oluşup beliren imgesel görüntüler tutumlar olarak ifade edilmekte ve yaşantılara dönüşmektedir. Zira Adıgüzel (2013) tutumu; kişilerin bir nesneye yönelik düşünceleri, davranışları ve duyguları olarak tanımlamaktadır. İnsan yaşamında her şeye dair olduğu gibi okula ilişkin de bir tutum geliştirmekte ve bu tutum onu pek çok alanda etkileyen bir güç haline dönüşmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin okul hayatında ve devamında başarılı olmalarının ön koşulu okula dair olumlu tutumlar içinde olmalarıdır. Çünkü okula ilişkin tutum, öğrencilerin okula ve sınıfa yönelik kendi kendilerine ifade ettikleri ilgi ve sevgiyi içermektedir (McCoach, 2002). Bununla beraber tutumlar kişinin içinde bulunduğu ortama ve yaşantılarına göre şekillenebilir. 21. yüzyılın değişip dönüşen dünyası, bireylerin tutumlarını ve hayata dair tüm olgularını da etkileyerek değiştirmektedir.

Ergen öğrencilerin okula ilişkin olumlu tutum içinde olmalarında, okulun çekici olması oldukça önemlidir. Bir öğrenci için okulun çekici olması, okul niteliğinin iyi olmasını gerektirir ki; bunun için öğrenci okulda bireysel ve genel durumları içeren deneyimlere sahip olarak bu süreçte mutluluk duygusunu hissetmelidir (Demir, Kaya ve Metin, 2012). Çünkü olumlu tutum sahibi olmak yalnızca doğru düşünceleri değil mutluluğa yönelik güzel duyguları da ifade etmektedir (Adıgüzel, 2012). Okula dair olumlu tutumlar oluşturacak diğer faktör okulun sosyal ikliminin öğrenci üzerinde pozitif etki bırakmasıdır. Çünkü okul bilişsel, duygusal ve davranışsal durum bileşenleri ile öğrencileri etkilemekte ve okula yönelik olumlu ya da olumsuz bir tutum sahibi olmasını sağlamaktadır. Bunların dışında okul doyumunu, sınıf içi çalışmalara bağlılık, öğretmen ilişkisi ve akran ilişkileri de okula ilişkin olumlu tutum geliştirmeyi etkilemektedir (Kalaycı ve Özdemir, 2013). Okula ilişkin olumlu tutumun en önemli çıktılarında biri beraberinde okula bağlılığı getirmesidir. Çünkü okula bağlılık öğrencilerin okulda ya da sınıfta oluşturdukları duygusal, davranışsal ve bilişsel yatırımlardır (Perdue, Manzeske ve Estell, 2009) ve söz konusu duygu, düşünce ve davranışlar birbirine bağlı olup biri diğerini etkilemektedir (Adıgüzel, 2013). Okula karşı olumsuz tutum ise öğrencilerin hem eğitim sürecinde hem de gelecekteki iş ve sosyal hayatlarında sorun yaşamalarına neden olabilmektedir. Çünkü bireylerin iş ve sosyal hayatlarında yaşadıkları sorunların altında yatan temel unsurlar arasında okula ilişkin olumsuz tutum ve olumsuz akran ilişkileri gösterilmektedir

(McCoach, 2002). Ancak olumsuz bir okul tutumuna sahip öğrenci kaybedilmiş bir öğrenci olarak görülmemelidir. Çünkü yaşantıları etkileyen tutumlar olduğu kadar tutumları etkileyen yaşantılar olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır (Adıgüzel, 2012). Bu durumda eğitim sürecinin uygulama alanı olan okulların niteliklerinin artırılarak, öğrenci beklentileri doğrultusunda yenilenmelerinin öğrencilerin olumlu yaşantılar geçirmesini sağlayacağı dolayısıyla bu durumun okula karşı tutumu olumlu etkileyeceği söylenebilir. Bunların yanı sıra ergenler, yenilemiş bakış açıları sayesinde herhangi bir olguya yönelik tutumlarını diğer yaşamışlıklarına bağlamak konusunda istekli olmayabilmektedirler. Diğer bir deyişle ilişkilerini, algılarını birbirlerinden bağımsız tutmakta daha başarılıdırlar.

AKRAN İLİŞKİLERİ VE OKULA İLİŞKİN TUTUM

Akran ilişkileri öğrencilerde okul kavramını şekillendiren unsurların başında gelmektedir (Cemalcılar, 2010). Okula ilişkin olumlu tutum öğrenciye kendisini güvende hissetmesi için bir güç verirken, sınıf arkadaşlarıyla olumlu sosyal ilişkiler kurabilen öğrenciler, okulu daha güvenli bir yer olarak algılamakta ve diğerlerine nazaran herhangi bir zorbalık kurbanı olmaktan kendilerini uzak hissetmektedirler (Rodkin, 2003). Nitekim sosyal ve psikolojik faktörlerin insanların hayatlarında ne denli önem arz ettiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda akran ilişkilerinin ergenleri hem sosyal hem de psikolojik açıdan etkilemesi, onların sadece eğitime değil aynı zamanda hayata dair tutum değişikliği yaşamalarına sebep olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak okul, öğrencinin hayatında çok temel bir role sahip olsa da öğrencinin tutum değişikliğinden hem etkileyen hem de etkilenen bir faktördür.

Alanyazın incelendiğinde okula ilişkin tutum ve akran ilişkilerinin pek çok faktörle etkileşiminin incelenmiş olduğu görülmektedir. Her iki olgunun da akademik başarı ile ilişkisi çokça irdelenmiş ve hemen hemen her araştırmada sonuç olarak anlamlı ilişki bulunmuştur (McCoach, 2002; Mc Coach ve Siegle, 2003; Perdue, Manzeske ve Estell, 2009; Cemalcılar, 2010; Kalaycı ve Özdemir, 2013). Örneğin McCoach (2002) okula ilişkin tutumla akademik başarısızlığı ilişkilendirirken iki değişken arasında herhangi bir sebep sonuç akışı olmadığını ifade ederken bu iki değişkene üçüncü olarak akran ilişkilerini eklemenin anlam farkı netleştireceğini öngörmektedir. Çünkü ona göre akran ilişkileri bu farkta önemli rol oynamaktadır ve ergenlerin arkadaşlık ilişkileri okula ilişkin tutumlarını etkileyen akademik başarıyla bağlantılıdır (McCoach, 2002). Okula ilişkin tutumu sadece akademik başarıyla ilişkilendirmek okulu tek yönlü algılamak anlamına gelir ve öğrencilerin yaşamlarına şekil verme işini sahiplenen okul kültürünü eksik değerlendirmeye sebep olur. Çünkü insanın bireysel farklılıklarını ön plana çıkaran yenilikçi eğitim yaklaşımlarında kişilerin psikolojik ve çevresel faktörlerinin bu süreçte önem arz ettiği vurgulanmaktadır. Yine bu faktörlerin başında ise insanın sosyal çevresini oluşturan akran ilişkileri gelmektedir. Öğrencilerin akademik başarısına etki ettiği savunulan akran ilişkilerinin günümüzde rekabetçi öğretim anlayışı sayesinde boyut değiştirdiğini de düşünmek gerekir.

Akran ilişkilerinin kişinin hayatında kısa ya da uzun süreli pek çok etkileri göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin okula ilişkin tutumları ile akran ilişkileri arasında da bağ olduğu varsayılmaktadır. Çünkü okula ilişkin tutumu belirleyen pek çok etkenin arka planında akran ilişkileri bulunmaktadır (Bayar ve Uçanok, 2012). Buna karşın alan yazında okula ilişkin tutum ile akran ilişkileri arasında ilişkiyi belirleyen bir araştırma doğrudan yapılamamıştır ve son dönem gençlerinin bu ilişkiyi nasıl yönlendireceği çok net görünmemektedir. Bu doğrultuda yapılan çalışmayla lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumları ve akran ilişkilerine yönelik görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elde edilen bulguların özellikle gelişim dönemleri açısından kritik dönem içerisinde olan ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin okula ilişkin olumlu tutum oluşturmalarını sağlamak ve bu tutumu artırmak için akran ilişkilerinin etkisini kavrayarak gençleri okula pozitif duygularla bağlamak için yol gösterici hale getirmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumları ve akran ilişkilerine yönelik görüşleri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumlarına ve akran ilişkilerine yönelik görüşleri ne düzeydedir?
2. Lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumları ve akran ilişkilerine yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmanın modeli genel tarama modellerinden olan ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modeli, değişkenlerin tek tek, tür ya da miktar olarak oluşumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan tekil arama modeli ve iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır (Karasar, 2013).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Düzce ili, Akçakoca ilçesinde bulunan Anadolu ve Meslek liselerinde öğretim gören gönüllü 353 öğrenci öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrencilerin 181'i Anadolu Lisesi, 172'si meslek lisesi öğrencisi; 158'i kız, 195'i erkek; 98'i 9. sınıf, 89'u 10. sınıf, 84'ü 11 sınıf, 82'si ise 12. sınıf öğrencisidir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin kişisel bilgilerine ulaşabilmek için kişisel bilgi formu, Akran İlişkileri Ölçeği ve Okula İlişkin Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Akran İlişkileri Ölçeği; Atik, Çok, Çoban, Doğan, Güney Karaman (2014) tarafından Türkçeye uyarlanan, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış, toplam 22 madde ile birliktelik, çatışma, yardım, koruma ve yakınlık olma üzere 5 alt boyuttan oluşan bir ölçektir. 5'li Likert türü olan ölçek maddeleri 1= Doğru Değil' den 5=Tamamen Doğru'ya derecelendirilmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun Cronbach's alfa katsayıları .66 ile .86 arasında değişmektedir. Bu araştırmada ise Cronbach's alfa değeri .89 olarak bulunmuştur. Ölçeğin çatışma alt boyutunda bulunan 3 madde ters kodlanmıştır. Öğrencilerin okula ilişkin tutumlarını ölçmek amacıyla Adıgüzel (2012) tarafından geliştirilen Okula İlişkin Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 21 madde ve sevgi, değer, uyum ve güven olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .86 olarak ölçülmüştür. Bu araştırmada ise Cronbach's alfa değeri .59 olarak bulunmuştur. Ölçeğin 7 maddesi olumsuz ifade içerdiğinden ters kodlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS for Windows 22,0 programında çözümlenmiştir. Alt problemler doğrultusunda hangi analizlerin uygulanacağını belirlemek için verilerin dağılım normalliği Kolmogorov-Smirnov testi ile incelenmiştir ve normal dağılım göstermediği tespit edilmiştir ($p < .05$). Bu doğrultuda araştırmada lise öğrencilerinin akran ilişkileri algıları ve okula ilişkin tutumları için standart sapma ve ortalama, akran ilişkileri algıları ile okula ilişkin tutumları arasındaki ilişki için korelasyon analizi (Spearman's Rho) yapılmış anlamlılık düzeyi .05 olarak alınmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Akran İlişkileri Algılarına Yönelik Görüşler

Tablo 1: Lise Öğrencilerinin Akran İlişisine Yönelik Görüşleri

Ölçekler	Boyutları	N	\bar{X}	SS
Akran ilişkileri Ölçeği	Birliktelik	353	3,36	,8927
	Çatışma		3,69	,9061
	Yardım		4,31	,9099
	Koruma		3,77	9878
	Yakınlık		3,88	,9382
	Toplam ölçek		3,83	,6886

Tablo 1'e göre lise öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik görüşleri alt boyutlar olan birliktelik ($\bar{X} = 3,36$), çatışma ($\bar{X} = 3,69$), koruma ($\bar{X} = 3,77$) ve yakınlıkta ($\bar{X} = 3,88$) "genellikle doğru" düzeyindedir. Yardım alt boyutunda ise "çok doğru" düzeyindedir ($\bar{X} = 4,31$). Ölçeğin toplamında da öğrencilerin görüşü "genellikle doğru" düzeyindedir.

Öğrencilerin akran ilişkileri ölçeğinin birliktelik, çatışma, koruma ve yakınlık alt boyutlarında birbirlerine yakın ortalamalar ile "genellikle doğru" ifadesini belirtmiş olmaları, ergenlerin ilişkilerinde bazen yakın bazen de uzak

bir duruş sergiledikleri şeklinde betimlenebilir. Ölçek maddeleri kapsamında arkadaşına yönelik ifadelerinde birlikte olmaktan keyif aldığını belirten öğrenciler, arkadaşlarıyla aynı fikirde olmadıkları durumlar olduğunu ve çatışma sürecine girebileceklerini de ifade etmişlerdir. Bu durum söz konusu öğrencilerin gerçek bağlar kurmakta zorlandıkları, bağlanma konusunda temkinli davrandıkları ve arkadaşlık ilişkilerine bir miktar faydacı yaklaşım içinde oldukları şeklinde yorumlanabilir. Yaşları 14 ile 17 arasında değişen bu öğrenciler ait oldukları çağ itibarıyla bireyselliğe önem veren özgürlükçü bireylerdir. Bu yüzden takım çalışmalarında sorun yaşamaları muhtemeldir ve kendilerini ifade ederken ya da sosyal çevrelerinde varoluşlarını sürdürürken ait olma ihtiyaçlarının çok da yüksek düzeyde olmadığı düşünülebilir. Diğer yanda günümüzde sosyal ilişkilerini sanal dünya yoluyla kuran gençlerin gerçek iletişim süreçlerinde sorun yaşamaları şaşırtıcı bir sonuç olarak görülmemelidir. Bu durum gençlerin iletişim süreçlerinde sadece kendi kurallarının geçerli olduğu bağımsız kanalları tercih ettiğini de göstermektedir. Akran ilişkileri Ölçeğinin tümüne yönelik öğrenci görüşlerinin “genellikle doğru” ifadesiyle betimlenmesi alt boyutlardaki gibi ergenlerin tutumlarından kaynaklanabilir. Ancak bu düzey yine de kritik sınır olarak görülebilir. Zira yetişkinlikte kuracakları sosyal bağların temeli bu dönemde oluşturan ergenlerin akran ilişkilerinde problem yaşamaları, onların gelecekte kuracakları ilişkilerinde de yapay bağlılıklara sebep olabileceği, bu durumda beraberinde toplumsal yaşamda iletişim, etkileşim, takım çalışması gibi süreçlerde çeşitli sorunları getireceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Okula İlişkin Tutuma Yönelik Görüşler

Tablo 2: Lise Öğrencilerinin Okula İlişkin Tutuma Yönelik Görüşleri

Ölçekler	Boyutları	N	\bar{X}	ss
Okula İlişkin Tutum Ölçeği	Güven	353	2,69	,5326
	Sevgi		3,06	,4779
	Değer		2,45	,7152
	Uyum		3,22	,6670
	Toplam ölçek		2,84	,4203

Tablo 2’ye göre lise öğrencilerinin okula ilişkin tutumlar ile ilgili görüşleri alt boyutlar olan güven ($\bar{X} = 2,69$) ve değerde ($\bar{X} = 2,45$) “çok az katılıyorum” düzeyindeyken; diğer alt boyutlar olan sevgi ($\bar{X} = 3,06$) ve uyumda ($\bar{X} = 3,22$) “kısmen katılıyorum” düzeyindedir. Ölçeğin geneline yönelik öğrenci görüşleri ise ($\bar{X} = 2,84$) “çok az katılıyorum” düzeyindedir.

Çalışmaya katılan öğrenci gurubu okula ilişkin tutum ölçeğinin genelinde ve güven ile değer alt boyutlarında “çok az katılıyorum” ifadesini ön plana çıkartmışlardır. Bu görüş 21. yüzyıl öğrencisinin okula dair fikirlerinin ne denli farklılaşmış olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Kristal çocuklar olarak da tabir edilen günümüz lise öğrencileri öğrenmeye çok meraklı olsalar da bu ihtiyacı sanal ortamlarda bireysel olarak karşılayabileceklerini düşünmekte ve bilgiye ilk elden ulaşmayı tercih etmektedirler. Bu durum onların okulu bilgi yuvasından ziyade kariyerleri için geçilmesi gereken bir basamak olarak gördüklerini düşündürmektedir. Değişimin çocukları, okul gibi katı kurallara tabi olan resmi kurumları gereksiz ve sıkıcı bulmakta; okuldan edindikleri kazanımların gerçek hayatta kullanılabilirliğini sorgulamaktan çekinmemektedirler. 2000’li yıllarda doğan bu gençler özerkliklerinin sınırlarını genişletmeyi arzulamakta ve bu genişlemenin önündeki herhangi bir engeli görmezden gelmeyi tercih edebilmektedirler. Dolayısıyla genel geçer kuralları olan ve ne yazık ki yaratıcılığı sınırlayan okullar, günümüz gençleri için eskisi gibi büyük önem arz etmemektedir. Nitekim bilginin öneminin arttığı günümüzde ergenler teknoloji ve bilimsel gelişmelerin de katkısıyla okulu bilgi için tek adres görmemekte, klasik meslekler peşinde koşmamakta ve bunun sonucunda da okula ilişkin tutumları çok olumlu olmamaktadır. Türkiye’de neredeyse bütün kademelerin sonunda bir üst kademeye geçiş için girilmesi gerekli olan sınavlar, okulları yaşama hazırlayan yerler değil, üst öğrenim ya da meslek seçimi için gidilmesi gereken yerler olarak görülmesine neden olmaktadır. Okul dışı dünyanın daha fazla cazip uyarıcı içermesi ise onların okullara yönelik beklentilerini yükseltmiş, okulların beklentileri karşısında zayıf kalması ise bu sürecin bir mecburiyet olarak algılanmasına neden olmuştur. Sevgi ve uyum alt boyutlarında görüşlerin nispeten daha olumlu olması ise öğrencilerin eğitimin önemine ve gerekliliğine dair inançlarının yok olmadığını ancak bu eğitimi daha yaratıcı ortamlarda almak istemelerinin işareti olarak yorumlanabilir. Çünkü gelecek beklentilerine ulaşmak için aşılması gereken okul sürecinde gençler, okula gitmek için her türlü fedakârlıkta bulunabileceklerini, okulun tüm sıkıcılığına rağmen toplumsal değerleri yozlaştırmadığını ifade etmekte. Elde

edilen bu bulgulardan yola çıkarak, öğrenci açısından eğitimde ciddi bir yenileşmeye ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Lise Öğrencilerinin Akran İlişkileri Algıları İle Okula İlişkin Tutumları Arasındaki İlişki

Tablo 3: Akran İlişkileri Algısı İle Okula İlişkin Tutumlara Yönelik Öğrenci Görüşleri Arasındaki Korelasyon Analizi Tablosu

ÖLÇEKLER		Birliktelik	Çatışma	Yardım	Koruma	Yakınlık	Akran İlişkileri Toplam
Güven	r	-,076	,015	-,095	-,096	-,125*	-,098
Sevgi	r	-,098	,006	-,034	-,005	-,122	-,080
Değer	r	-,059	-,115*	-,115*	-,068	-,089	-,108*
Uyum	r	-,056	,028	-,033	-,013	,005	-,014
Okula İlişkin Tutum Toplam	r	-,095	-,030	-,088	-,059	-,109*	-,098*

p<.05

Tablo 3'e göre korelasyon katsayıları incelendiğinde lise öğrencilerinin akran ilişkileri algısı ile okula ilişkin tutumlara yönelik görüşleri arasında negatif yönlü çok düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır (r=-,098, p<.05). Bu ilişki alt boyutlar açısından incelendiğinde okula ilişkin tutum ölçeğinin güven alt boyutu ile akran ilişkisi ölçeğinin yakınlık alt boyutu arasında (r=-,125, p<.05); okula ilişkin tutum ölçeğinin değer alt boyutu ile akran ilişkisi ölçeğinin tamamı (r=-,108, p<.05), çatışma (r=-,115, p<.05), yardım (r=-,115, p<.05) alt boyutları arasında; okula ilişkin tutum ölçeğinin toplamı ve akran ilişkileri ölçeğinin yakınlık alt boyutu (r=-,109, p<.05) arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Elde edilen bu bulgular doğrultusunda lise öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algıları olumlu olarak arttıkça okula ilişkin tutumlarına yönelik görüşleri düşük düzeyde de olsa azalmaktadır; ya da okula ilişkin tutumları yüksek düzeyde olan öğrencilerin akran ilişkileri algıları görece olarak azalmaktadır.

Bu negatif yönlü ilişki alan yazında karşılaşılanın aksine işlemektedir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken husus zamanın, öğrenci tutumları üzerinde çok hızlı bir değişim etkisine sahip olmasıdır. Her geçen gün gençlerin algısı değişmekte ve yeni şekiller almaktadır. Ayrıca unutulmaması gereken bir Türkiye gerçeği girilecek olan bir sınav ile karşı karşıya olunmasıdır. Sınava girecek ve bir meslek seçimiyle karşı karşıya olan öğrenciler için, arkadaşlık ilişkileri çok fazla önem arz etmeyebilmektedir. Ne yazık ki sınav gerçeği, öğrencilerin birbirleriyle iletişim ve etkileşim içerisine girip sosyalleşmelerine engellemektedir. Çünkü bu öğrencilerin çoğu bu süreci kayıp bir zaman olarak görebilmektedir. Ya da tam aksi durum göz önünde bulundurulursa sınava girip, bir üniversiteye yerleşip meslek sahibi olamayacağını düşünen öğrenciler için arkadaşlık ilişkileri çok önemli olup, okul sadece gidilmesi ve tamamlanması gereken bir yer olarak görülmekte, okula gidilse de gidilmese de arkadaşlık ilişkilerinde çok etkili olmamaktadır. Nitekim akademik başarı kaygısı, rekabetçi eğitim anlayışı, öğrenciden çok yüksek düzeyde başarı beklentisi, okul değiştirme, öğrenci öğretmen çatışması, akran zorbalığı, yetersiz fiziksel koşullar, sosyal etkinlik eksikliği, ilgisiz veli profili ve öğrenme bozuklukları okula ilişkin olumsuz tutumların sebepleri arasında gösterilmektedir (Leonard, 2002). Sayılan sebepler öğrencilerde stres sebebi olabilmekte ve öğrenciyi bu faktörlerle başa çıkma yolları aramaya sevk etmektedir. Bu çaba esnasında, bu yaş grubunun genel özelliği olan öğrencilerin yaşama bakış açılarında oldukça etkili olan sabırsızlıkları onları sebat etmekten alıkoymakta ve kolay yolu seçmelerine sebep olmaktadır. Bu durum okula ilişkin tutumu olumsuz olan öğrencilerin, okullarda yaşadıkları hayal kırıklığını akran ilişkilerini iyileştirerek telafi etmeye çalıştıklarını düşündürmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küresel bağlamda 1960'lardan itibaren hızlanan kültürlerarası etkileşimle beraber nesiller kategorize edilmeye başlanmıştır. Uyumlu, otoriteye saygılı ve çalışkan nesil olarak tanımlanan X kuşağı ile başlayan süreç; örgütsel bağlılık göstermekten kaçınan, uyumsuz ve bağımsız olarak nitelendirilen Y kuşağıyla 2000'lere kadar gelmiştir. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde oluşan teknoloji baskın yaşam, bireylerin hayata bakış açılarında ciddi değişimler oluşturmuş ve bu süreçte doğan ve teknoloji ile bebeklikte tanışan Z kuşağını oluşturmuştur. Z kuşağı sosyal

medyayı yaşamlarının merkezine alan, sosyal ilişkilerini ve hatta öğrenme ihtiyaçlarını dijital ortamlarda tatmin etmeye çalışan gençlerden oluşmaktadır. Geleceği temsil etmekten ziyade onu oluşturan bu nesil, kendilerinden önceki normları kabul etmemekte, aynı anda pek çok işi etkin olarak yapabilmekte ve kendilerini sınırlayacak her türlü ortama tepki vermektedir. Tüm bu etkenlerin lise öğretim düzeyinde olan ergenlerin okula ilişkin tutumlarında ve akran ilişkisi kurma yollarında önemli etkileri olduğu düşünülmektedir. Kendilerini sanal gerçeklikle ifade etmeye çalışan ergenler akran ilişkilerinde eskiye nazaran farklı tutumlar sergilemekte ve okul kavramının şu anki halinden hoşnut olmadıklarını açık bir dille ifade etmektedirler. Nitekim araştırma sonuçlarında ortaya çıkan durum bu bulguları destekler niteliktedir.

Araştırmaya göre lise öğrencilerinin *akran ilişkilerine yönelik görüşleri* alt boyutlar olan *birliktelik*, *çatışma*, *koruma* ve *yakınlıkta* “genellikle doğru”; *yardımda* “çok doğru” düzeyindeyken ölçeğin toplamında “genellikle doğru” düzeyindedir. Lise öğrencilerinin *okula ilişkin tutumları* toplamda ve alt boyutlar olan *güven* ve *değerde* “çok az katılıyorum”; *sevgi* ve *uyumda* “kısmen katılıyorum” düzeyindedir. Lise öğrencilerinin akran ilişkileri algısı ile okula ilişkin tutumlara yönelik öğrenci görüşleri arasında negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda lise öğrencilerinin yenilikçi ve yapılandırmacı bir yaklaşımla örülmüş eğitim örgütlerine ihtiyaç duyduğu, akran ilişkilerinde rekabetten hoşlanmadıkları, sınav odaklı bilgi aktarımını faydasız buldukları söylenebilir. Öğrencilerin okula ilişkin tutumlarının istenilen seviyede olmamasının sebepleri arasında Türk eğitim sisteminin zaman içinde fazla değişikliğe uğraması, sınav kaygısı ile oluşan akademik başarı stresi, kalabalık sınıf mevcutları, öğrencilerin öğrenme çıktılarını uygulama imkânlarının olmaması sayılabilir.

Çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler geliştirilmiştir:

- Öğrencilerin okula ilişkin tutumlarını olumlu yönde artırabilmek amacıyla eğitim yaşantılarını zenginleştirerek çağa uygun dijital platformların kullanımının artırılmalı, sosyal medya araçları ders içeriklerine uygun yöntemlerle entegre edilmelidir.
- Öğrencilerin okulda olumlu akran ilişkileri geliştirebilmeleri için; okullar iklimini öğrenciye hitap edecek şekilde zenginleştirilmeli, sosyal etkinliklere önem verilerek bu etkinlikler esnasında öğrenci-öğretmen ve yönetici ilişkileri geliştirilmelidir.
- Dijital çağın gereklilikleri ile okul kuralları yeniden düzenlenmeli ve bu düzenleme esnasında öğrencilerin fikirleri de alınmalıdır.
- Bu araştırma farklı illerde resmi ve özel eğitim kurumlarında yürütülebileceği gibi yapılacak olan nitel çalışmalar ile öğrencilerin konuya ilişkin görüşleri derinlemesine analiz edilebilir.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2012). Okula ilişkin tutum ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 40, 30-45.

Adıgüzel, A. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin okula ilişkin tutumlarının devamsızlık ve okul başarıları arasındaki ilişki. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 49-66.

Bayar, Y. & Uçanok, Z. (2012). Okul Sosyal iklimi ile geleneksel ve sanal zorbalık arasındaki ilişkiler: Genellenmiş Akran algısının aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27, 101-114.

Bayhan, P. & Işitan, S. (2010). Ergenlik döneminde ilişkiler: Akran Ve romantik ilişkilere genel bakış. *Aile Ve Toplum Eğitim Kültür Araştırma Dergisi*, 20, 33-42.

Cemalcılar, Z. (2010). Schools as socialisation contexts: Understanding the impact of school climate factors on students' sense of school belonging. *Applied Psychology: An International Review*, 59(2), 243-272.

Çırpan, F. K. & Çınar, S. (2013). Sağlık Hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinde akran desteği ile akademik başarı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 191-199.

Demir, N. Ö., Baran, A. G. & Ulusoy, D. (2005). Türkiye'de ergenlerin arkadaş - akran grupları ile ilişkileri ve sapsmış davranışlar: Ankara örneği. *Bilig*, 32, 83-108.

Demir, Ö., Kaya, H. İ. & Metin, M. (2012). Lise öğrencilerinde okul kültürünün bir ögesi olarak okul yaşam kalitesi algısının incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 4, 11-26.

Gleason, K. A., Jensen-Campbell, L. A. & Ickes, W. (2011). The role of empathic accuracy in adolescents' peer relations and adjustment. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 35, 997-1011.

Kalaycı, H. & Özdemir, M. (2013). Lise öğrencilerinin okul yaşamının niteliğine ilişkin algılarının okul bağlılıkları üzerine etkisi. *GEFAD*, 33(2), 293-315.

Kaner, S. (1998). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapsması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Araştırma Fonu Projesi*. Proje No: 98-04-00-01, 1998.

Karasar, N. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayınevi.

Leonard, C. (2002). *Quality of School Life and Attendance in Primary Schools*. (Unpublished Phd Dissertation). Faculty of Education and Arts The University of Newcastle.

Mc Coach, D. B. & Siegle, D. (2003). The school attitude assessment survey-revised: A new instrument to identify academically able students who underachieve. *Educational and Psychological Measurement*, 63, 414-429.

McCoach, D. B. (2002). A Validation study of the school attitude assesment survey. *Measurement And Evaluation In Counseling And Development*, 35, 66-76.

Nalçacı, A. & Bektaş, F. (2012). Öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 13 (1), 239-258.

Newton, M. A. & Mwisukha, A. (2009). Relationship between peer attitudes towards school, selected peer group activities and academic achievement of secondary school students in Nairobi. *Journal of Educational Research and Development*, 4, 99-104.

Perdue, N. H., Manzeske, D. P. & Estell, D. B. (2009). Early predictors of school engagement: Exploring the role of peer relationships. *Psychology in the Schools*, 46 (10), 1084-1097.

Rodkin, P. C. (2003). Bullies and victims in the peer ecology: Four Questions for psychologists and school professionals. *School Psychology Review*, 32(3), 384-400.

TDK. (16.04.2016). *Türk Dil Kurumu* http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime =AKRAN adresinden 01.05.2016 tarihinde alınmıştır.